

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР

**ГОСПОДАРСЬКОГО
КОДЕКСУ
УКРАЇНИ**

За загальною редакцією
В. С. Щербини, Н. Б. Пацурії

Київ
Юрінком Інтер
2019

Рецензенти

С. Ф. Демченко, доктор юридичних наук, заслужений юрист України, Голова Вищого господарського суду України у відставці;

В. А. Устименко, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, директор Інституту економіко-правових досліджень НАН України

К о л е к т и в а в т о р і в

Л. Ф. Винокурова, О. С. Горяєва, О.В. Клепікова, О. В. Кологойда, І. М. Кравець, І. В. Лукач, Н. Б. Пацурія, П. О. Повар, В. В. Поєдинок, Т. Б. Пожоджук, А. В. Попова, В. В. Радзивілюк, В. В. Рєзнікова, О. В. Россильна, О. А. Черненко, В. С. Щербина

Науково-практичний коментар Господарського кодексу України /

Л. Ф. Винокурова, О. С. Горяєва та ін. ; за заг. ред. В. С. Щербини, Н. Б. Пацурії. – Київ : Юрінком Інтер, 2019.

У науково-практичному коментарі Господарського кодексу України враховано як зміни до Господарського кодексу України, так і прийняті упродовж 2012 – 2018 рр. нормативно-правові акти господарського законодавства, спрямовані на регулювання суспільних відносин у сфері господарювання.

Для працівників сфери економіки, юрисконсультів суб'єктів господарювання та органів державної влади і місцевого самоврядування, суддів, прокурорів, адвокатів, науковців та викладачів права, студентів закладів вищої освіти.

Законодавство України станом на 1 січня 2019 р.

ПЕРЕДМОВА

За час, що минув після попереднього видання видавництвом «Юрінком Інтер» Науково-практичного коментаря Господарського кодексу України (2012 р.), до Кодексу було внесено низку змін (близько 35-ма законами України), що, як правило, не дістали належного коментування і роз'яснення про їх застосування на практиці.

Крім того, в цей період було прийнято закони та підзаконні нормативно-правові акти, спрямовані на регулювання суспільних відносин у сфері господарювання, які доповнюють, конкретизують і розвивають положення Господарського кодексу України, а тому також потребують осмислення й відповідних коментарів.

Автори будуть щиро вдячні за конструктивні зауваження та побажання щодо покращання змісту цього коментаря.

ГОСПОДАРСЬКИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144)

- {Із змінами, внесеними згідно із Законами
№ 2424-IV від 04.02.2005, ВВР, 2005, № 11, ст.205
№ 2452-IV від 03.03.2005, ВВР, 2005, № 16, ст.257
№ 2454-IV від 03.03.2005, ВВР, 2005, № 16, ст.259
№ 2505-IV від 25.03.2005, ВВР, 2005, № 17, № 18-19, ст.267
№ 2664-IV від 16.06.2005, ВВР, 2005, № 31, ст.420
№ 2668-IV від 16.06.2005, ВВР, 2005, № 29, ст.384
№ 2705-IV від 23.06.2005, ВВР, 2005, № 33, ст.427
№ 2738-IV від 06.07.2005, ВВР, 2005, № 34, ст.434
№ 3164-IV від 01.12.2005, ВВР, 2006, № 12, ст.101
№ 3201-IV від 15.12.2005, ВВР, 2006, № 13, ст.110
№ 3202-IV від 15.12.2005, ВВР, 2006, № 14, ст.117
№ 3205-IV від 15.12.2005, ВВР, 2006, № 14, ст.118
№ 3480-IV від 23.02.2006, ВВР, 2006, № 31, ст.268
№ 3528-IV від 15.03.2006, ВВР, 2006, № 34, ст.291
№ 3541-IV від 15.03.2006, ВВР, 2006, № 35, ст.296
№ 133-V від 14.09.2006, ВВР, 2006, № 43, ст.414
№ 358-V від 16.11.2006, ВВР, 2007, № 2, ст.15
№ 424-V від 01.12.2006, ВВР, 2007, № 9, ст.67
№ 483-V від 15.12.2006, ВВР, 2007, № 9, ст.77
№ 549-V від 09.01.2007, ВВР, 2007, № 12, ст.106
№ 514-VI від 17.09.2008, ВВР, 2008, № 50-51, ст.384
№ 523-VI від 18.09.2008, ВВР, 2009, № 6, ст.21
№ 639-VI від 31.10.2008, ВВР, 2009, № 14, ст.181 -
зміни діють не пізніше ніж до 1 січня 2011 року
№ 800-VI від 25.12.2008, ВВР, 2009, № 19, ст.257
№ 1070-VI від 05.03.2009, ВВР, 2009, № 30, ст.416
№ 1509-VI від 11.06.2009, ВВР, 2009, № 46, ст.700
№ 1617-VI від 24.07.2009, ВВР, 2010, № 2-3, ст.11
№ 1837-VI від 21.01.2010, ВВР, 2010, № 12, ст.120
№ 1873-VI від 11.02.2010, ВВР, 2010, № 18, ст.137
№ 2289-VI від 01.06.2010, ВВР, 2010, № 33, ст.471
№ 2435-VI від 06.07.2010, ВВР, 2010, № 46, ст.539
№ 2457-VI від 08.07.2010, ВВР, 2010, № 48, ст.564
№ 2510-VI від 09.09.2010, ВВР, 2011, № 4, ст.20
№ 2522-VI від 09.09.2010, ВВР, 2011, № 4, ст.26
№ 2592-VI від 07.10.2010, ВВР, 2011, № 10, ст.63
№ 2756-VI від 02.12.2010, ВВР, 2011, № 23, ст.160
№ 2850-VI від 22.12.2010, ВВР, 2011, № 28, ст.252
№ 3262-VI від 21.04.2011, ВВР, 2011, № 43, ст.445
№ 3263-VI від 21.04.2011, ВВР, 2011, № 43, ст.446
№ 3269-VI від 21.04.2011, ВВР, 2011, № 44, ст.458
№ 3322-VI від 12.05.2011, ВВР, 2011, № 45, ст.478
№ 3384-VI від 19.05.2011, ВВР, 2011, № 46, ст.512
№ 3531-VI від 16.06.2011, ВВР, 2012, № 4, ст.23
№ 3569-VI від 05.07.2011, ВВР, 2012, № 12-13, ст.76
№ 3610-VI від 07.07.2011, ВВР, 2012, № 7, ст.53
№ 3686-VI від 08.07.2011, ВВР, 2012, № 15, ст.92
№ 3713-VI від 08.09.2011, ВВР, 2012, № 15, ст.100
№ 4212-VI від 22.12.2011, ВВР, 2012, № 32-33, ст.413
№ 4220-VI від 22.12.2011, ВВР, 2012, № 29, ст.345
№ 4498-VI від 13.03.2012, ВВР, 2012, № 40, ст.480
№ 4618-VI від 22.03.2012, ВВР, 2013, № 3, ст.23
№ 4835-VI від 24.05.2012, ВВР, 2013, № 15, ст.112
№ 5007-VI від 21.06.2012, ВВР, 2013, № 19-20, ст.190
№ 5042-VI від 04.07.2012, ВВР, 2013, № 26, ст.264
№ 5044-VI від 04.07.2012, ВВР, 2013, № 25, ст.249
№ 5060-VI від 05.07.2012, ВВР, 2013, № 28, ст.295
№ 5063-VI від 05.07.2012, ВВР, 2013, № 28, ст.298

№ 5073-VI від 05.07.2012, БВР, 2013, № 25, ст.252
№ 5080-VI від 05.07.2012, БВР, 2013, № 29, ст.337
№ 5178-VI від 06.07.2012, БВР, 2013, № 39, ст.517
№ 5203-VI від 06.09.2012, БВР, 2013, № 32, ст.409
№ 5204-VI від 06.09.2012, БВР, 2013, № 31, ст.369
№ 5213-VI від 06.09.2012, БВР, 2013, № 32, ст.413
№ 5405-VI від 02.10.2012, БВР, 2013, № 40, ст.540
№ 5463-VI від 16.10.2012, БВР, 2014, № 4, ст.61
№ 5480-VI від 06.11.2012, БВР, 2013, № 50, ст.696
№ 245-VII від 16.05.2013, БВР, 2014, № 12, ст.178
№ 399-VII від 04.07.2013, БВР, 2014, № 14, ст.255
№ 406-VII від 04.07.2013, БВР, 2014, № 20-21, ст.712
№ 642-VII від 10.10.2013, БВР, 2014, № 22, ст.773
№ 663-VII від 24.10.2013, БВР, 2014, № 22, ст.781}

{Щодо втрати чинності Закону № 2592-VI від 07.10.2010 додатково див. Закон № 763-VII від 23.02.2014,

БВР, 2014, № 12, ст.189}

{Із змінами, внесеними згідно із Законами

№ 1197-VII від 10.04.2014, БВР, 2014, № 24, ст.883
№ 1206-VII від 15.04.2014, БВР, 2014, № 24, ст.885
№ 1255-VII від 13.05.2014, БВР, 2014, № 27, ст.912
№ 1258-VII від 13.05.2014, БВР, 2014, № 28, ст.936
№ 1315-VII від 05.06.2014, БВР, 2014, № 31, ст.1058
№ 1508-VII від 17.06.2014, БВР, 2014, № 34, ст.1167
№ 1555-VII від 01.07.2014, БВР, 2014, № 34, ст.1173
№ 1602-VII від 22.07.2014, БВР, 2014, № 41-42, ст.2024
№ 1700-VII від 14.10.2014, БВР, 2014, № 49, ст.2056
№ 1701-VII від 14.10.2014, БВР, 2014, № 46, ст.2048
№ 1702-VII від 14.10.2014, БВР, 2014, № 50-51, ст.2057
№ 191-VIII від 12.02.2015, БВР, 2015, № 21, ст.133
№ 198-VIII від 12.02.2015, БВР, 2015, № 17, ст.118
№ 222-VIII від 02.03.2015, БВР, 2015, № 23, ст.158
№ 289-VIII від 07.04.2015, БВР, 2015, № 25, ст.188
№ 310-VIII від 09.04.2015, БВР, 2015, № 24, ст.185
№ 629-VIII від 16.07.2015, БВР, 2015, № 43, ст.386
№ 922-VIII від 25.12.2015, БВР, 2016, № 9, ст.89
№ 1390-VIII від 31.05.2016, БВР, 2016, № 28, ст.531
№ 1405-VIII від 02.06.2016, БВР, 2016, № 28, ст.533
№ 1540-VIII від 22.09.2016, БВР, 2016, № 51, ст.833
№ 1670-VIII від 06.10.2016, БВР, 2016, № 48, ст.808
№ 1982-VIII від 23.03.2017, БВР, 2017, № 18, ст.222
№ 2002-VIII від 06.04.2017, БВР, 2017, № 21, ст.245
№ 2019-VIII від 13.04.2017, БВР, 2017, № 27-28, ст.312
№ 2210-VIII від 16.11.2017, БВР, 2018, № 6-7, ст.38
№ 2269-VIII від 18.01.2018, БВР, 2018, № 12, ст.68
№ 2275-VIII від 06.02.2018, БВР, 2018, № 13, ст.69}

{У тексті Кодексу слова «статутний фонд» в усіх відмінках і числах замінено словами «статутний капітал» у відповідному відмінку і числі згідно із Законом № 2850-VI від 22.12.2010}

{У тексті Кодексу слова «народне господарство» в усіх відмінках замінено словом «економіка» у відповідному відмінку згідно із Законом № 4498-VI від 13.03.2012}

{У тексті Кодексу слова «орган державної податкової служби», «податковий орган» та «державний податковий орган» в усіх відмінках і числах замінено словами «орган доходів і зборів» у відповідному відмінку і числі згідно із Законом № 406-VII від 04.07.2013}

{У тексті Кодексу слова «державний стандарт» в усіх відмінках та числах замінено словами «національний стандарт» у відповідному відмінку та числі згідно із Законом № 1602-VII від 22.07.2014}

Господарський кодекс України встановлює відповідно до Конституції України правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності.

Господарський кодекс України має на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість відповідно до вимог Конституції України, утвердити суспільний господарський порядок в економічній системі України, сприяти гармонізації її з іншими економічними системами.

Розділ I ОСНОВНІ ЗАСАДИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Глава 1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Предмет регулювання

1. Цей Кодекс визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

1. Коментована стаття закріплює принципово важливі положення, розроблені теорією господарського права і слугує відправним пунктом для правового регулювання суспільних відносин у сфері господарювання.

Передусім, у ній зазначається, що Господарський кодекс України (далі – ГК) визначає основні засади господарювання в Україні, тобто, крім нього, існує значна кількість законів та підзаконних нормативно-правових актів, що становлять нормативно-правову основу джерел господарського права.

2. Положення цієї статті визначають поняття господарських відносин як таких, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності, закріплюючи нерозривну єдність так званих вертикальних (організація господарської діяльності) і горизонтальних (здійснення господарської діяльності) елементів.

Саме господарські відносини у власному (спеціальному) розумінні і є предметом регулювання ГК. Інші відносини, що виникають у сфері економіки (адміністративні, земельні, екологічні, трудові, фінансові, цивільні тощо) і створюють організаційні, матеріальні, фінансові та інші передумови функціонування господарських відносин, регулюються нормами інших галузей законодавства.

Стаття окреслює ту сферу життєдіяльності, у якій виникають господарські відносини. Це сфера господарювання тобто сфера суспільного виробництва.

У статті також узагальнено визначено коло суб'єктів, відносини між якими регулює ГК, – суб'єкти господарювання та інші учасники відносин у сфері господарювання.

3. Отже, ознаками господарських відносин як предмета регулювання ГК є: а) сфера функціонування – сфера господарювання, що зумовлює матеріальний зміст зазначених відносин, тобто суспільне виробництво і реалізацію суб'єктами господарювання продукції (виконання робіт, надання послуг); б) поєднання в господарських відносинах організаційних і майнових відносин, а також існування організаційно-господарських зобов'язань як окремого виду господарських зобов'язань; в) обмежене, порівняно з Цивільним кодексом України (далі – ЦК), коло суб'єктів.

Стаття 2. Учасники відносин у сфері господарювання

1. Учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

1. На відміну від учасників цивільних відносин, якими є фізичні та юридичні особи, а також держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права, коло учасників відносин у сфері господарювання значно вужче, що зумовлено саме особливостями зазначеної сфери.

2. Найбільшу і найважливішу для господарської діяльності групу учасників господарських відносин становлять *суб'єкти господарювання*, визначення поняття яких містить ч. 1 ст. 55 ГК. Суб'єктами господарювання згідно з ч. 2 ст. 55 ГК є господарські організації, громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Залежно від сектору економіки ГК поділяє суб'єктів господарювання на суб'єктів господарювання державного сектору економіки і суб'єктів господарювання комунального сектору економіки, закріплюючи відповідно у статтях 22 і 24 ГК їхні ознаки.

Крім того, особливим видом суб'єктів господарювання є суб'єкти господарської діяльності у Збройних Силах України. Відповідно до Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» від 21 вересня 1999 р. до них належать військові частини, заклади, установи та організації Збройних Сил України, які утримуються за рахунок коштів Державного бюджету України, ведуть відокремлене господарство, мають кошторис надходжень та видатків, рахунки в установах банків, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

Згідно з ч. 4 ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів господарювання.

3. Незважаючи на те, що коментована стаття зараховує до учасників відносин у сфері господарювання *споживачів*, у подальшому їх правове становище в ГК не визначене, а термін «споживачі» вживається в ньому, як

правило, тоді, коли йдеться про захист їх прав та інтересів державою (статті 5, 6, 9, 10, 14, 18, 20 тощо), з чого можна припустити, що в цих випадках поняття «споживач» очевидно характеризує «публічний» аспект правового статусу особи, на зміст якого справляє свій вплив діяльність суб'єктів господарювання і наслідки такої діяльності. У приватно-правових відносинах, опосередкованих відповідними договорами, ця особа є покупцем, замовником, клієнтом тощо. Зокрема, ЦК вживає термін «споживач» лише щодо публічних договорів: до власне публічного договору (ст. 633 ЦК), договору роздрібною купівлі-продажу (ст. 698 ЦК), договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу (ст. 714 ЦК) та договору побутового підряду (ст. 865 ЦК), сторонам яких (покупцеві, замовнику, абоненту) надається захист.

Неоднозначно можна тлумачити термін «споживач» і в різних статтях самого ГК. Так, у контексті статей 44, 76, 267, 269 і 275 ГК під споживачем слід розуміти суб'єкта господарювання або іншого учасника відносин у сфері господарювання. З огляду на зміст статей 128, 178, 180, 277 і 407 ГК споживач у широкому розумінні є і учасником господарських відносин, і фізичною особою – споживачем. Аналогічного висновку доходимо і з аналізу інших актів господарського законодавства. Так, у Законі України «Про житлово-комунальні послуги» від 27 червня 2004 р. споживачем житлово-комунальних послуг визнається фізична чи юридична особа, яка отримує або має намір отримати житлово-комунальну послугу. Так само споживачем теплової енергії Закон України «Про тепlopостачання» від 2 червня 2005 р. визнає фізичну або юридичну особу, яка використовує теплову енергію на підставі договору. За Законом України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 р. споживачі енергії – це суб'єкти господарської діяльності та фізичні особи, що використовують енергію для власних потреб на підставі договору про її продаж та купівлю.

4. Важливе місце серед учасників відносин у сфері господарювання посідають *органи державної влади та органи місцевого самоврядування*, наділені господарською компетенцією.

Як встановлено ч. 1 ст. 8 ГК, органи державної влади та органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарювання. Для розуміння правового становища органів державної влади та органів місцевого самоврядування як учасників відносин у сфері господарювання велике значення мають такі категорії господарського права, як «господарська компетенція», «організаційно-господарські повноваження», «організаційно-господарські відносини» і «організаційно-господарські зобов'язання».

Кваліфікуючою ознакою органів державної влади та органів місцевого самоврядування як учасників відносин у сфері господарювання є наявність у них господарської компетенції. Органи державної влади і місцевого самоврядування, не наділені господарською компетенцією, не визнаються учасниками відносин у сфері господарювання.

Компетенція [лат. *competencia*, від *competo* – взаємно прагну; відповідаю, підходжу] – це сукупність предметів відання, функцій,

повноважень, прав та обов'язків органу державної влади, органу місцевого самоврядування або їх посадової чи службової особи, що визначаються конституцією чи законом.

Таким чином, господарську компетенцію органів державної влади та місцевого самоврядування можна визначити як сукупність повноважень, прав та обов'язків зазначених органів, які вони зобов'язані використовувати для виконання своїх функціональних завдань у сфері господарювання (господарської діяльності). Це положення є важливим, оскільки згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, *в межах повноважень* (курсив наш. – **В. Щ.**) та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Для реалізації господарської компетенції органи державної влади та органи місцевого самоврядування наділяються відповідними організаційно-господарськими повноваженнями, що дає підстави зараховувати їх до суб'єктів *організаційно-господарських відносин*. ГК розуміє під ними відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю.

Отже, змістом господарської компетенції органів державної влади та органів місцевого самоврядування слід визнати *організаційно-господарські повноваження* зазначених органів. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування є учасниками відносин у сфері господарювання в разі, якщо вони є суб'єктами організаційно-господарських відносин, у яких вони й реалізують свої організаційно-господарські повноваження. Як впливає зі змісту ст. 176 ГК, правовою формою, в якій існують організаційно-господарські відносини, є *організаційно-господарські зобов'язання*, як один із двох основних видів господарських зобов'язань (ч. 3 ст. 173 ГК). У інших відносинах (майново-господарських) органи державної влади і органи місцевого самоврядування виступають споживачами продукції і товарів (робіт, послуг), що виробляються і реалізуються (виконуються, надаються) суб'єктами господарювання, тобто не мають статусу суб'єкта організаційно-господарських повноважень.

5. Учасниками відносин у сфері господарювання є також *громадяни, громадські та інші організації*, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Особливість правового становища цих суб'єктів полягає в тому, що вони є учасниками специфічного виду відносин у сфері господарювання – *корпоративних відносин*, які за правовою природою є поєднанням взаємопов'язаних і взаємозумовлених організаційно-господарських та майново-господарських відносин, що існують у нерозривній єдності.

Так, з появою у сфері господарювання корпоративних суб'єктів господарювання з'явився новий для господарського права вид суб'єктів –

суб'єкти корпоративних відносин, що закріплено в статтях 2, 167, 176 та інших ГК.

Згідно з п. 2 ч. 2 ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право здійснювати відповідно до закону підприємницьку діяльність безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, або через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), якщо така діяльність відповідає меті (цілям) громадського об'єднання та сприяє її досягненню. Відомості про здійснення підприємницької діяльності громадським об'єднанням включаються до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Оскільки громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка (ч. 2 ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р.), убачається доцільним замінити в коментованій статті слова «громадські та інші організації» словами «громадські об'єднання та інші організації».

Стаття 3. Господарська діяльність та господарські відносини

1. Під господарською діяльністю у цьому Кодексі розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

2. Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва - підприємцями. Господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність).

3. Діяльність негосподарюючих суб'єктів, спрямована на створення і підтримання необхідних матеріально-технічних умов їх функціонування, що здійснюється за участі або без участі суб'єктів господарювання, є господарчим забезпеченням діяльності негосподарюючих суб'єктів.

4. Сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини.

5. Господарсько-виробничими є майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності.

6. Під організаційно-господарськими відносинами у цьому Кодексі розуміються відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю.

7. Внутрішньогосподарськими є відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами.

1. *Господарська діяльність* – це діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

У наведеному визначенні зазначені такі ознаки господарської діяльності, як:

- особливий суб'єктний склад (господарську діяльність здійснюють суб'єкти господарювання);
- особлива сфера здійснення господарської діяльності – сфера суспільного виробництва;
- вартісний характер результатів господарської діяльності, що мають цінову визначеність.

Отже, господарська діяльність розглядається як суспільно корисна діяльність членів суспільства, їх спілок (об'єднань) щодо виготовлення продукції надання послуг, виконання робіт.

Така суспільно корисна господарська діяльність має певні ознаки:

по-перше, вона полягає у виробництві продукції, виконанні робіт, наданні послуг не для власних потреб виробника, а для задоволення потреб інших осіб (сфера суспільного виробництва);

по-друге, вона виконується на професійних засадах;

по-третьє, результати такої діяльності мають вартісний характер, вони реалізуються за плату, тобто функціонують як товар;

по-четверте, ця діяльність поєднує як приватні інтереси виробника, так і публічні інтереси (держави, суспільства, значних прошарків населення тощо).

Закріплені в ГК ознаки господарської діяльності характеризують її набагато повніше, ніж ознаки, вживані в інших актах чинного законодавства. Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. *господарська діяльність* — це будь-яка діяльність, у тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом та обміном матеріальних і нематеріальних благ, що виступають у формі товару.

По-суті, ототожнює господарську діяльність і підприємницьку Податковий кодекс України (далі – ПК) (п.14.1.36 ст. 14), у якому господарська діяльність – це діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими договорами.

2. Залежно від мети і способу організації та здійснення господарської діяльності ч. 2 коментованої статті виокремлює два її види – підприємництво

(господарську комерційну діяльність – з назви Глави 4 ГК) і некомерційну господарську діяльність.

Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти такої діяльності (підприємництва) є підприємцями.

Господарська діяльність може здійснюватися і без мети одержання прибутку. Це так звана некомерційна господарська діяльність.

Господарська комерційна діяльність (підприємництво) здійснюється суб'єктом господарювання (підприємцем) як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик діяльність з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку (ст. 42 ГК).

Підприємництво є основним видом господарської діяльності. Головні положення щодо здійснення підприємництва встановлені нормами Глави 4 ГК (ст. 42—51).

Некомерційна господарська діяльність здійснюється з метою задоволення певних суспільних потреб незалежно від прибутковості такої діяльності: отримання прибутку від неї відіграє другорядну роль (це діяльність частини казенних, експериментальних та інших планово-збиткових підприємств, які фінансуються коштом держави).

Згідно з ч. 1 ст. 52 ГК некомерційне господарювання — це самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку.

Некомерційна господарська діяльність здійснюється суб'єктами господарювання державного або комунального секторів економіки в галузях (видах діяльності), у яких відповідно до ч. 4 ст. 12 ГК забороняється підприємництво, на основі рішення відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування. Некомерційна господарська діяльність може здійснюватися також іншими суб'єктами господарювання, яким здійснення господарської діяльності у формі підприємництва забороняється законом (ч. 2 ст. 52 ГК).

У разі, якщо господарська діяльність громадян або юридичної особи, зареєстрованої як суб'єкт некомерційного господарювання, набуває характеру підприємницької діяльності, до неї застосовуються положення ГК та інших законів, якими регулюється підприємництво (ч. 3 ст. 53 ГК).

3. Уперше ГК закріпив таке поняття, як «господарче забезпечення діяльності негосподарюючих суб'єктів». Відповідно до ч. 3 коментованої статті це діяльність негосподарюючих суб'єктів, спрямована на створення і підтримання необхідних матеріально-технічних умов їх функціонування, що здійснюється за участі або без участі суб'єктів господарювання (наприклад, ремонт гуртожитків університету як силами залучених ремонтно-будівельних організацій, так і власними; закупівля обладнання, устаткування, підручників, меблів тощо для їх використання в навчальній та науково-дослідній роботі тощо).

4. Частина 4 коментованої статті встановлює, що сферу господарських

відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини.

Господарсько-виробничими є майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності (ч. 5 ст. 3 ГК).

Під *організаційно-господарськими* розуміють відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю (ч. 6 ст. 3 ГК).

Внутрішньогосподарськими є відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами (ч. 7 ст. 3 ГК). Їх регулювання у зв'язку з особливим характером здійснюється не нормами ГК, а положеннями локальних правових актів, що приймаються самими господарськими організаціями стосовно своїх структурних підрозділів.

Господарські правовідносини можна класифікувати за різними ознаками.

Так, за *характером правовідносин* розрізняють:

- відносини з безпосереднього здійснення господарської діяльності (виробництво та реалізація продукції, виконання робіт, надання послуг);
- відносини з організації господарської діяльності (державна реєстрація, ліцензування, патентування, квотування та інші форми державного регулювання господарської діяльності).

За *взаємним становищем сторін* правовідносини поділяються на:

- горизонтальні, учасники яких рівноправні;
- вертикальні, у яких одним із учасників виступає орган управління, у тому числі власник майна чи уповноважений ним орган.

За *сферою дії* правовідносини поділяються на:

- внутрішньогосподарські, що виникають всередині господарської організації між її структурними підрозділами, а також між господарською організацією та її структурними підрозділами;
- міжгосподарські (зовнішньогосподарські), що виникають між юридично самостійними суб'єктами господарювання.

За *галузями господарювання і сферами управління*, у яких вони виникають і функціонують, виділяють такі правовідносини:

- у галузі промисловості;
- у галузі сільського господарства;
- у галузі транспорту;
- у галузі капітального будівництва;
- у сфері приватизації;
- у сфері антимонопольного (конкурентного) регулювання;
- у сфері зовнішньоекономічної діяльності тощо.